

La universitat abans i després del 1714

La universitat “és una de les primeres institucions que experimenta l'animadversió del monarca borbònic i dels seus ministres. Portada a les darreres conseqüències i als darrers heroïsmes, amb les seves companyies d'estudiants i professors, contribueix de manera no superada a la defensa de Barcelona. Per això, als ulls del vencedor, el càstig dels homes no aparegué com a suficient. Calia castigar la institució.” Són paraules de l'historiador Ferran Soldevila que recull l'exposició “Universitats i Recerca a la Catalunya del 1714”, que s'ha inaugurat a la Casa de la Convalescència de la UVic el 15 de setembre i es podrà visitar fins el 17 d'octubre.

Com és sabut, el decret de Nova Planta va eliminar totes les universitats existents i n'hi va crear una –i única– a Cervera. El que recorda aquesta exposició és que Cervera mai no es va consolidar: “El fet que des que s'hi va posar la primera pedra, el 1718, fins que s'hi van impartir les primeres classes transcorreguessin vint-i-dos anys, i quaranta-quatre fins a la inauguració oficial, sens dubte no hi va ajudar. A tot això, hi cal afegir la competència d'institucions com el Col·legi de Cirurgia de Barcelona, que van contribuir al progressiu declivi dels estudis de medicina de Cervera fins que van desaparèixer”.

Estudis generals. D'universitats, o estudis generals com eren anomenats, n'hi havia set al Principat de Catalunya abans del 1714: al mateix Vic, on ara s'inaugura l'exposició, a Lleida, Barcelona, Girona, Tarragona, Tortosa i Solsona. Fora del Principat n'hi havia a València i a Palma, on s'anomenava Estudi General Lul·lià. “De fet –s'afirma a la mostra–, els orígens de l'actual sistema universitari daten de finals del segle XIII, quan el rei Jaume II va autoritzar el 1300 la implantació de l'Estudi General de Lleida, que li conferia l'exclusiva a tot Catalunya per impartir estudis de dret canònic, dret civil, filosofia i arts, i medicina. D'aquestes facultats, va destacar

L'exposició “Universitats i Recerca a la Catalunya del 1714”, que s'ha inaugurat a la Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya el 15 de setembre, explica els Estudis Generals que hi havia abans de la guerra de Successió i com van ser eliminats per Felip V com a càstig exemplar.

La Casa de la Convalescència de la Universitat de Vic acull la mostra sobre la universitat i el 1714

sobretot per la seva excel·lència la de medicina i van sobresortir-ne personalitats com Jaume d'Agramunt, amb estudis sobre la propagació de la pesta, Berenguer Gibert (astròleg), o Joan de Ribesaltes (metge)."

La concessió reial per a un Estudi General a Girona va arribar el 1446, gràcies al rei Alfons el Magnànim, però va haver d'esperar un segle per oferir les càtedres de dret civil, dret canònic, teologia, filosofia natural, arts liberals i medicina.

"A Barcelona, Martí l'Humà va fundar el 1401 un Estudi de Medicina que no va esdevenir estudi general fins més

endavant. Tot i que ja existien al segle XV les escoles majors de gramàtica i arts liberals i l'esmentat Estudi de Medicina, l'Estudi General es va crear el 1450 i s'hi impartien les càtedres de gramàtica, retòrica, dret civil i canònic, teologia, filosofia moral i natural, arts i medicina."

L'Estudi General Lul·lià va ser concedit el 1483 per Ferran II i tenia càtedres de filosofia, teologia, lleis i medicina (anatomia, fisiologia, patologia i cirurgia). A València l'Estudi General data de 1499 tot i que va ser inaugurat el 1502 amb la "benedicció" del Papa Alexandre VI i prerrogatives semblants a les que el papa valencià va atorgar a Lleida, Salamanca, Bolonya i Roma.

"Tarragona, per la seva banda, ja tenia una llarga trajectòria acadèmica des dels segles XIII-XIV amb les escoles de gramàtica i arts, que va concretar-se el 1574 amb l'establiment de l'Estudi General. La universitat tarragonina va destacar principalment pels seus estudis eclesiàstics, en què cal ressaltar l'aportació de Pau Miracle al capdavant de la càtedra de filosofia."

Vic es transformà en Universitat Literària el 1599 per concessió de Felip III, Solsona n'obtingué també una de Literària el 1620 i la Universitat de Tortosa passà a ser una institució d'ensenyament superior en virtut d'un decret de Felip IV de Castella el 1645.

L'exposició mostra que les universitats del Principat van apostar per la causa austriacista i és per això que després aquestes institucions com a tals van ser considerades hostils: "El rebuig frontal de les universitats catalanes a l'establiment d'una monarquia borbònica va fer néixer en Felip V un desig de venjança especialment cruent envers aquestes institucions".

L'oposició universitària no va ser simplement intel·lectual. Al setge de Barcelona, la mateixa universitat hi participava com a tal en la defensa de la ciutat. "Cal recordar –explica un text de l'exposició– l'heroica defensa protagonitzada durant el setge de Barcelona per la 8a Companyia d'Estudiants de Lleis que, integrada en el I batalló 'Santíssima Trinitat' de la Coronela –la força armada civil de Barcelona–, va ajudar de manera decisiva en la desfeta puntual que van patir les tropes borbòniques en

la batalla del baluard de Santa Clara el 13 i el 14 d'agost del 1714, un mes abans de la capitulació final. El capità de la companyia, Marià Bassons, morí durant el setge". I "També va tenir un paper actiu en la Coronela la 9a Companyia d'Estudiants de Medicina, Filosofia i Teologia, integrada per uns 150 efectius i que formava part del V batalló 'Sant Sever'. Aquesta companyia estava capitanejada pel doctor i catedràtic de medicina Josep Fornés".

Intel·ligència militar. Després de l'11 de setembre de 1714, les universitats serien, doncs, objectiu evident de Felip V. "Els estudis de Lleida i Barcelona havien abanderat la resistència antiborbònica i això, més enllà de la voluntat centralitzadora i uniformitzadora de la monarquia francesa en tots els àmbits institucionals, era de preveure que tindria tràgiques conseqüències." El mateix edifici que la Universitat de Barcelona tenia a la Rambla dels Estudis –nom que la memòria urbana ha conservat– va ser transformat en caserna militar.

El decret de Nova Planta, com s'ha dit, abolia tots els estudis generals i creava una única universitat a Cervera, "basada en el model de la de Salamanca" per premiar la fidelitat d'aquella ciutat a la causa borbònica. A més, es prohibia als catalans sortir a estudiar fora de les fronteres estatals. Aquí els estudiants catalans van optar per la desobediència civil –obligats també per la lentitud en la construcció i obertura de Cervera– i van marxar a "centres de referència com Montpeller o Tolosa de Llenguadoc per completar la seva formació". La de Montpeller havia estat fundada només vuitanta anys abans que l'Estudi General de Lleida.

"El màxim moment d'esplendor de la Universitat de Cervera –s'apunta a l'exposició– es va produir sota el mestratge de Josep Finestres, jurista i humanista, sensible als nous corrents il·lustrats. El professor de filosofia Mateu Aymerich, el matemàtic Tomàs Cerdà i el catedràtic de medicina i homeòpata Feliu Gener foren també algunes de les personalitats més rellevants del moment." Però, com hem vist abans, no va reeixir. En els estudis de medicina no va poder competir amb el Col·legi de Cirurgia de Barcelona, creat el 1760 segons el

del 15 de setembre al 17 d'octubre.

Tot i ser l'única de Catalunya, la Universitat de Cervera no va reeixir. Potser perquè van trigar 22 anys a construir-la i 44 a inaugurar-la oficialment.

model francès —encara s'hi pot veure l'amfiteatre anatòmic del segle XVIII a la Societat Catalana de Medicina de Barcelona, al carrer del Carme. I la medicina va desaparèixer de Cervera.

Després de Cervera. Privada d'una universitat, la incipient burgesia catalana, sobretot a Barcelona, va impulsar la creació d'associacions científiques i professionals que propiciaren la difusió i discussió de les idees i el coneixement en un segle que havia de ser el de la Il·lustració: “Així van néixer successivament: l'Acadèmia de Bones Lletres (1729), amb l'objectiu d'estudiar la història de Catalunya; l'Acadèmia de Ciències de Barcelona (1764), per conèixer i divulgar les últimes aportacions científiques a Europa, i l'Acadèmia de Medicina (1770), per tractar assumptes propis de la professió. A tot això hi cal afegir l'impuls a la formació científica i tècnica i a la industrialització que van aportar les escoles de la Junta de Comerç, com la de Nàutica

(1769), la de Nobles Arts (1775), la de Taquigrafia i la de Química (1805), i la de Mecànica (1808)”.

Segons la mostra, “L'expulsió dels jesuïtes, el 1767, va implicar el cop de gràcia definitiu als estudis certerins en benefici dels de Barcelona”. El 1816, l'Ajuntament barcelonès demanava el trasllat de la Universitat de Cervera al cap i casal de Catalunya. Finalment, un reial decret del 1842 va aprovar la translació de la Universitat Literària de Cervera a Barcelona i en certificava així la defunció. “Un any abans, només cent trenta alumnes dels dos mil que havia arribat a tenir assistien a les divuit càtedres, i a la Facultat de Cànon tan sols hi havia dos alumnes, tants com catedràtics.”

La mostra que s'inaugura a la Uvic passa després a fer una miscel·lània de la producció científica i acadèmica en els anys posteriors a la guerra de Successió i dels principals científics, la majoria dels quals formats a Montpeller, al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona o en

les esmentades associacions científiques (l'Acadèmia de Ciències de Barcelona o l'Escola Nàutica) si no autodidactes. És el cas de Pere Virgili. Nascut a Villalonga del Camp el 1699 en una família de pagesos, començà de barber sagnador. S'hauria format amb un cirurgià de Tarragona —anomenat Gabriel Riera—, segons unes fonts, i segons unes altres, a Montpeller, on hauria arribat a peu i sense recursos. En va tornar fet un cirurgià expert i va convèncer Ferran VI que calia fundar a Cadis una escola de cirurgia per als soldats de l'Armada. Ell mateix la va dirigir i va acabar sent nomenat director del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona.

L'exposició “Universitats i Recerca a la Catalunya del 1714” s'emmarca dins del actes del Tricentenari i ha estat impulsada per la Secretaria d'Universitats i Recerca —que, precisament, té cura de set universitats públiques, el mateix nombre que n'hi havia fa tres segles al Principat.

R.B.